

waren vrij te pleiten; deze 'Catholyke Zeloten' verduisterden slechts de 'klaare grondstellingen', verbitterden de tegenpartij en maakten de waarheid gehaat⁴.

Een verlicht kerkbeeld, een moralistisch-utilitaristische exegese, fysico-theologische beschouwingen en een rationalistische apologie — van deze religieuze verlichtingsverschijnselen zijn in de *Kerkelyke Bibliotheek* de nodige voorbeelden te vinden. Ze moeten aan de aandacht van L.G.J. Verberne zijn ontsnapt, toen hij te apodictisch concludeerde dat het tijdschrift bevreesd was voor de gevaarlijke gevolgen van alles wat op assimilatie aan de Verlichting leek en dat het gehecht bleef aan verouderde vormen⁵.

Zeër zeker richtte de *Kerkelyke Bibliotheek* zich regelmatig tegen de 'zoogenaamde wijsgeeren deezer bedorven eeuw' en tegen de 'nieuw-modische Catholyke Duitsche Verlichters', welke laatsten men vanwege hun 'zelfsdenken', zucht naar hervorming, syncretistische toenaderingspogingen tot het protestantisme en antiklerikalisme 'omzichtig' behoorde te lezen. Ook ontbrak het niet aan karakterisering en die naar scheldwoorden neigden en die de bedoelingen van de verlichte katholieken miskenden. 'Aangenaam' voor Nederlandse lezers heette de verklaring van de prins-bisschop van Trier, die in 1793 had afgekondigd geen 'mengeling van nieuwigheden' in het geloof te dulden; de zogenaamde *Aufklärung* diende immers nergens anders toe 'dan om het volk op den doolweg te brengen, eindelyk tot ongodsdienstigheid te vervoeren en alzo in de uiterste ellende te dompelen'. Natuurlijk had het tijdschrift geen goed woord over voor deïsten en naturalisten. Nooit was er — zo meende het overeenkomstig een tot cliché wordende redenering van het anti-verlichte denken — door vrijgeesten en ongelovigen dommer, dwazer en verduisterender gesproken dan in deze 'eeuw der duisternisse'; maar gelukkig hadden verdedigers van de godsdienst daardoor zoveel licht kunnen doen stralen, dat de eeuw in een diepere zin toch 'de verligte eeuw' genoemd mocht worden⁶. Ondanks al deze zelfverzekerde zwart-wit-tekeningen valt niet te ontkennen dat door de gehele afwijzing van de Verlichting heen een voortdurende worsteling om de juiste verhouding tussen rede en geloof zichtbaar blijft.

4. *KB*, I: Uittrekzels en Beoordelingen (U), 43, 20, 76; M, 343.

5. L.G.J. Verberne, 'Over de "Kerkelyke Bibliotheek"', in: *Studia Catholica*, 21 (1946) 203.

6. *KB*, I: U, 24; M, 389; *Kerk-Nieuws*, 244; *KB*, II: U, 2.